

Тетяна КРАВЧИНА,

кандидат психологічних наук, доцент,
докторантка кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)*

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Завданням будь-якого закладу вищої освіти (ЗВО) є підготовка висококласного, конкурентоспроможного фахівця, який володіє не тільки професійними компетенціями, а й високим рівнем фундаментальних знань, умінь і навичок. Однак, як показує практика, більшість здобувачів вищої освіти не усвідомлюють мети вивчення у ЗВО непрофільних дисциплін, не вбачають практичного застосування знань у майбутній професії, а тому не особливо зацікавлені в їхньому успішному вивченні. Як наслідок – низький рівень мотивації до вивчення непрофільних дисциплін. Тоді як стійкий пізнавальний інтерес здобувачів, їхня мотивація є одним із критеріїв ефективності процесу навчання у вищій школі, а також умова, що забезпечує якість знань із дисциплін.

Проблема «демотивованості» більшості здобувачів під час вивчення іноземної мови спостерігається й у викладанні дисципліни «Іноземна мова (англійська)», яка на різних напрямках підготовки належить до розряду загальноуніверситетських дисциплін, що вивчаються на 1–2 курсах в ЗВО. Для багатьох здобувачів іноземна мова сприймається як складна, така, що не має відношення до реального життя та майбутньої професійної діяльності. Тому вони виявляють слабкий інтерес до цієї дисципліни, вивчають її формально, для «здачі» і, як наслідок, мають низьку предметну успішність. Звідси виникає проблема мотивації здобувачів вищої освіти, зокрема, майбутніх фахівців соціономічного профілю, до вивчення іноземної мови.

Погоджуємося із С. Хілько, що «вирішення професійних задач психологом, включає в себе рефлексивне осмислення та усвідомлення свого мислення, емоційного ставлення та поведінки в ситуаціях

невизначеності, двозначності, множинності виборів, розуміння свого психічного стану і стану інших людей в процесі міжособистісної взаємодії» [7, с. 99].

Процес формування мотивації відбувається за взаємодії багатьох сторін особистості, які на різних рівнях активності залучаються до діяльності. У довідникових джерелах мотив представлено, як той результат, заради якого сама діяльність і здійснюється; спонукальна причина дій і вчинків людини [6].

Одна й та сама діяльність може викликатися різними мотивами і відповідати різним потребам. Мотиви виконують функцію спонукання і спрямування діяльності, містять у собі функцію смислотворення – надання особистісного сенсу самій діяльності та її компонентам. При цьому процес формування мотиву і мотивації здійснюється рефлексивно.

У педагогічних дослідженнях [2; 3] рефлексія найчастіше – це процес, спрямований на аналіз або самоаналіз самого процесу навчання та майбутньої професійної діяльності. Повністю підтримуємо Р. Павелківа у тому, що «рефлексія дозволяє людині критично ставитися до себе та своєї діяльності, робить особистість суб'єктом власної активності. Це підкреслює велике значення рефлексії для розвитку особистісних якостей, оволодіння повноцінними знаннями, освоєння нових видів діяльності» [4, с. 85].

Дослідники наголошують, що «в умовах професійної діяльності психологів, що характеризується внутрішньою (внутрішні протиріччя психолога) і зовнішньою (об'єктивність невизначеності при взаємодії з зовнішнім середовищем) невизначеністю, рефлексія забезпечить актуалізацію процесів самоорганізації та саморегуляції, мобілізуючи особистий потенціал, інтелектуальні, емоційні, поведінкові ресурси в ситуаціях невизначеності» [7, с. 104].

Одним із можливих способів розв'язання проблеми мотивації майбутніх фахівців соціономічного профілю до вивчення іноземної мови може стати застосування в освітньому процесі ЗВО тих методів навчання, що дають змогу активізувати процеси розуміння, забезпечують смислове засвоєння навчального матеріалу, посилюють мотивацію та залученість здобувачів до вивчення іноземної мови. Такими методами, поряд із багатьма іншими, можуть стати, на наше глибоке переконання, методи

рефлексивного навчання. Йдеться про метод написання есе, метод «незакінчених речень» і метод дискусії. Розглянемо їх детальніше.

Так, есе – це невеликий за обсягом твір, що виражає індивідуальні враження та міркування людини з конкретного приводу або питання. У педагогічній практиці есе застосовують для контролю знань, активізації самостійної роботи здобувачів, розвитку навичок дослідницької діяльності тощо. Ми розглядаємо написання есе як одну з форм рефлексії, що дає змогу майбутньому фахівцю соціономічного профілю оформити в цілісній формі засвоєні знання та власні ціннісні орієнтири.

Метод незакінчених речень являє собою одну з варіацій тесту словесних асоціацій, запропонованого вперше англійським дослідником, антропологом Ф. Гальтоном [5]. Під час реалізації цього методу учаснику випробовування пред'являють набір висловлювань, обмежений набір слів – початок фрази, а він повинен сам закінчити речення. Принцип методу в тому, що, відповідаючи на вихідний невизначений стимул, людина дає інформацію, що стосується її особистості, тобто вона проєктує себе у своїй відповіді. Таким чином, метод незакінчених речень дає змогу виявляти як усвідомлювані, так і неусвідомлювані установки людини. Завданням названого методу в нашому дослідженні є залучення майбутніх фахівців соціономічного профілю до аналізу та самоаналізу власної діяльності, спрямованої на вивчення іноземної мови.

Дискусія в перекладі з латині означає «розгляд, дослідження» – обговорення будь-якого питання з наміром досягти взаємовигідного рішення [1]. Метод дискусії застосовується для обговорення різних точок зору на досліджувану проблему, виявлення ступеня їх відмінностей, збирання актуальної та корисної інформації, ухвалення спільного рішення на предмет обговорення. У нашому розумінні, дискусія є таким собі способом організації рефлексивної діяльності студентів, в основі якої лежить привласнення соціальних цінностей через колективну соціально-значущу діяльність.

Таким чином, рефлексивні методи навчання розглядаються нами з метою актуалізації рефлексії наявних мотивів вивчення іноземної мови, виявлення особистісної інтерпретації значущості предмета у практичній і професійній діяльності, долучення здобувачів вищої освіти до самоаналізу

власної діяльності, розвитку практичного досвіду колективного обговорення та розв'язання проблем.

Список використаних джерел:

1. Інтерактивні методи навчання : навч. Посібник / за заг. ред. П. Шевчука, П. Фенриха. Щецін : Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
2. Носко Л. А. Методологія поняття рефлексії як психолого-педагогічної категорії. *Проблеми сучасної психології*: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2015. Вип. 28. С. 354–364.
3. Павелків Р. В. Безлюдна В. І., Корчакова Н. В. Рефлексія як психологічний механізм моральної саморегуляції поведінки особистості. *Психологія: реальність і перспективи* : зб. наук. праць ; упоряд. Р. В. Павелків. Рівне, Україна : РДГУ, 2018. Вип. 11. С. 5–10.
4. Павелків Р. В. Рефлексія як механізм формування індивідуальної свідомості та діяльності особистості. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки*. 2020. Вип. 8 (37). С. 84–98.
5. Палій А. А. Диференціальна психологія: курс лекцій. Вид. 2-е, випр., доп. Київ, 2010. 954 с.
6. Словник іншомовних слів Мельничука. URL : <https://126.slovaronline.com/> (дата звернення: 10.10.2024).
7. Хілько С. О. Дослідження впливу рефлексії на формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів. *Вісник післядипломної освіти. Серія: Соціальні та поведінкові науки*. 2020. Вип. 10 (39). С. 97–119.